نويسنده:پوهندوی آصف بهاند تاریخ:۲۰۱۵/۰۱/۳۰

د کوچنيانو ادبيات

تاريخي پس منظر، اوسنی حالت

لومړی برخه

مقدمه:

له جګړې نه د رازيږيدلو نا خوالو په اړخ کې زموږ د ټولنې تر ټولو ستره غميزه دا ده چې د پرمختګ او تکنالوژۍ په دې عصر کې موږ د خپلې ټولنې تر ټولو اساسي برخه(کوچنيان) هير کړي دي او زموږ په وطن کې د ټولنې تر ټولو له پامه لويدلې برخه همدا کوچنيان جوړوي. البته دا خبره يوازې په خوارو او نيستمنو کورنيو باندې صدق نه کوي، بلکې په عام ډول په ډيری افغان کورنيو باندې يې د يوې تورې بلا په څير سيوری غوړولی دی.

جګړه، کرکه او نا باوري د ټولنې د اکثريت په ذهن او ضمير باندې داسې حکومت کوي چې هر څه مو په جګړې پيل کيږي او په جګړې پای ته رسيږي. هر څه ته په کرکه او بې باورۍ ګورو. همدا دليل دی چې د ټولنې اکثريت له کتاب او قلم نه ټوپک او وهلو ټکولو سره عادت شوي دي او له نا چاره يې لکه سيوری ځان سره ګرځوي. د ګران دوست احسان آرينزي د سترګو ليدلی حال دی چې:

«... په هغه شيبو کې چې زه د دې خان صيب له کوره وتلم، له دوی څخه مې هيله وکړه چې يو قلم او کاغذ راوړي چې زه خپلې پټې او تليفون نمرې ورته وليکم؛ خو تاسو ښاغلي لوستونکي باور وکړي په هغه کور کې يو قلم ونه موندل شو چې يوازې د مېلمنو په حجره کې يې ديارلس کلاشينکوفونه او ماشينونه ځوړند وو او کتار وزمې دومره پريمانه وي لکه د عبادت تسبيح!»(http://larawbar.net/40516.html)

د ټولنې لوستي مو د علم، ادب او هنر مطالعې ته دومره ليواله نه دي، لکه د نظامي ماتو او بريو لوستلو او د سياسي غولونکو کتابونو، مقالو او شعرونوته چې ليواله دي. که يې نه منئ، د مثال له پاره په تاند کې يو غولونکی، تير ايستونکی سياسي نظامي مطلب او يو ښکلی شعر او يا طنز په نښه کړئ، وروسته له څو ساعتونو او يا دوه درې ورځو يې بيا لاندنی برخې ته مراجعه وکړئ چې کوم مطلب ډير لو ستل شوی دی.

دا اوس په عام ډول يو منل شوی حقيقت دی چې «کلتور ديوه جامع (هر اړخيز) مفهوم په توګه د مادي او معنوي ارزښتونو ګډه ټولګه ده ...»(_ب. ی. کانونيکه اوم، ګ بلدريوا،_کلتور پوهنه، ژباړن: دوکتور لطيف بهاند، ناشر: د افغانستان علمي تحقيقاتي مرکز، ماسکو، ۲۰۰۰م کال، ص ۵۸)

د نړۍ او د انسانانو د پيدايښت له پيل نه بيا تر نن پورې، له ټولو مادي او معنوي لاس ته راوړنو او تجربو نه دا پايله تر لاسه شوې ده چې د يوې ټولنې راتلونکې آبادي، ښيرازي او پرمختګ د هغه د نوي نسل په ښه روزنه او دغه نوي نسل ته جدي پاملرنې پورې اړه لري. داسې پاملرنه چې نوی نسل د وخت له ټولو علمي غوښتنو سره سم له نوې تکنالوژۍ سره اوږه په اوږه د خپلو ملي ارزښتنو، ملي ګټو او تاريخ په رڼا کې داسې وروزل شي چې نه يوازې په راتلونکې کې هغه د مور پلار، کورنۍ او ټولنې پر اوږو بار نه وي، بلکې هغه يو پوه، زدکړی، مولد او داسې انسان وي چې د خپلې ټولنې او خلکو لارښوونه هم وکړای شي.

دې ته مو پام وي چې رهبران نه شنه کيږي او نه هم له آسمانه رالويږي، بلکې همدغه د نن ورځې ماشومان دسبا مور پلار هم دي، رهبران هم دي، مخترعين هم دي، خاينين هم دي، جګړه مار هم دي، سوله خوښونکي هم دي او په پای کې د دې دنيا ورانونکي او جوړونکي هم دي. که سم وروزل شي، د خلکو او وطن مينه، د انسان مينه او عاطفه ور زده کړای شي، نو بيا به يو ښه او مثبت انسان وي او که برعکس وي نو بيا ګورئ يې چې زموږ په ټولنه کې يې بيلګې څومره ډيرې دي.

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بنې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په خير و لولئ

او دا دنده د يوې ټولنې په ښوونه اوروزنه، د سواد د زدکړې او عاميدو په کچې او علمي مسايلو ته ارزښت ورکولو په څرنګوالي پورې اړه لري. زموږ په ټولنه کې د سواد سطحه ډېره ټيټه ده. د ښوونې او روزنې څرنګوالی هغسې چې د يويشتمې پيړۍ غوښتنه ده، د قناعت وړ نه ده. تر اوسه هم ښوونځي ورانول کيږي، سوځول کيږي او د ښوونکو او زده کوونکو د وژلو کلتور حاکم دی. ښوونځي ته تګ ګناه ګڼل کيږي او ښوونځی د بدو کارونو ځای معرفي کيږي.
نو په دغسې يو حالت کې او په دغسې ټولنه او چاپيريال کې به ادبيات څه حال ولري، کوچنيان به څه حال ولري او «د کو چنيانو ادبيات» به څه حال ولري؟
په پرمخ تللو ټولنو کې کله چې ماشوم وزيږي، يو کال يې مور او پلار په کور کې پالنه کوي، بيا تر درې کلنۍ داسې ځای ته ليږل کيږي چې پالنه اوتغذيه کيږي، بيا تر شپږ کلنۍ پورې په وړکتون کې وي او په وړکتون کې لومړي ټولګې ته د شامليدو مقدماتي ټولګی هم ورباندې وايي. يعني ماشوم مخکې له دې چې لومړي ټولګي کې کيني، ابتدايي لوست ليک يې زده وي. تر نهم ټولګي پورې ښوونځی جبري دی، بيا ليسه ده او زده کونکی د ليسې د اخستو نمرو په حساب کولای شي د خپلو لوړو زدکړو له پاره پوهنځی يا د زدکړو څانګه خوښه کړي. دلته ليدل کيږي چې د يو نوي زيږيدلي ماشوم ټول پروګرام مالوم دی.
خو زما په پلرني وطن کې ...
ماشوم څه ډول دنيا ته راځي؟
څه ډول غټيږي؟
کورنی چاپيريال؟
وړکتون؟؟؟
ښوونځی؟؟
پوهنځی؟
ژوند ؟؟؟
دلته ګورو چې هر څه ګونګ او مبهم دي. مور پلار؟ کورنی؟ کلی کور؟ ټولنه؟ طرز تفکر، فکري دايره او ...؟
ګوره چې څوک په کومه کورنۍ، کوم ولايت، د کومې فکري دايرې په کړۍ کې، په کوم جنسيت دنيا ته راځي او ...
په داسې ګونګه فضا او نا مالومو حالاتو کې به يو څيړونکی څه ډول وکولای شي چې د دغسې يوې ټولنې د ښوونې روزنې او يا کوچنيانو ته د هغوی په ادبياتو او يا هم رواني حالت او يا زدکړو په څرنګوالي او ... باندې وغږيږي، قضاوت پرې وکړي او د کومې پايلې يا وړاند وينې له پاره کوم وړانديز وکړي.
ډيرې افغانانو ته خپله د زيږيدو نيټه نه ده مالومه. مور او پلار نه چې د زيږدو د نيټې پوښتنه کوي، اکثراً ورته ويل کيږي:
ته په هغه کال پيدا شوې چې ډيره واوره شوې وه،
ته په هغه کال دنيا ته راغلې چې کلک سيلاوونه راغلل.
ته د کرزي په کال وزيږيدې او ...
بيا څومره په تعليمي ادارو ښوونځيو او پوهنتونونو کې ستونزې، واسطې او د فساد نور ډولونه دي، هغه خو بايد په يوه فاسده ټولنه او فاسده اداره کې وي چې د دې پاليسې پر اساس ډيری خلک له زدکړو نه پاتې کيږي. اقتصادي ستونزې تر ټولو ستر عامل دی چې ماشومان ښوونځي ته له تګ نه پاتې کيږي.
که زه دلته په افغانستان کې د ښوونې او روزنې په تاريخ او څرنګوالي باندې وغږيږم، خبره اوږديږي، دا موضوع به بل وخت ته پريږدم، اوس به يوازې د کوچنيانو د ادبياتو په خوار او هير شوي حالت باندې بحث وکړم او مخکې تر هغه چې د کوچنيانو د ادبياتو پر پس منظر خبرې وکړم، مقدمتاً بايد و وايم چې:
له هغې ورځې چې د کوچنيانو د ادبياتو مسآله په پښتو ادب يا پښتنو قلموالو کې رامنځ ته شوې ده، له نامه سره يې څو ډوله بر خورد شوی دی. څوک يې د ماشوم ادبيات بولي، څوک يې د کو شنيانو ادبيات يادوي ،څوک بيا د وړو ادب ورته وايي او ځينې يې د کوچنيانو ادبيات وايي او ليکي.
د شپيتمې لسيزې په پيل کې د افغانستان د ليکوالو ټولنې له خوا «د کوچنيانو ادبيات» تر سر ليک لاندې د کابل په آريانا هوټل کې د ګڼ شمير کورنيو او بهرنيو ليکوالو، فرهنګيانو او سياسي شخصيتونو په ګډون يو سمينار جوړ شوی و. په دې سيمينار کې په پښتو او دري ژبو ګڼ شمير ليکل شوې مقالې واورول شوې او علمي بحثونه

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په خير و لولئ

وربانديٍ وشول. ما(آصف بهاند) «د ماشوم ادبيات» تر سرليک لاندي مقاله ورته ليکلي وه. هلته په دي دوو نومونو(د ماشوم ادبيات او د کوچنيانوادبيات) مفصل بحث وشو او ګران دوست زرين انځور وړانديز وکړ:
ځنګه چي ماشوم د هغه سن واړه ته ويل کيږي چي لا د ليک لوست نه وي او چي لږ راولوی شي بيا ليک لوست کولای شي او هغه ته کوچنی ويل کيږي؛ نو ښه به دا وي چي موږ څه چي وږو ته ليکو، هغو تـه «د کوچنيانو ادبيات» اصطلاح وکاروو. دا وړانديز په هغه وخت کي د سيمينار د ټولو ګډون کونکو له خوا ومنل شو. او وروسته بيا ما هم د خپل ليکلي کتاب نوم «د کوچنيانو ادبيات» کيښود.
زه په دغو اوسنيو مقالو او بحث کي هم د هماغه منل شوي اصل له مخي «د کوچنيانو ادبيات» نومونه کاروم. بل چا سره کار نه لرم. نورو ښاغلو ليکوالو چي کومي نومووني کارولي دي، زه يي په خپله ځيرنه کي په ډير درناوي سره په هماغي بڼي را اخلم، خو زه خپله د کوچنيانو له پاره ټولو ليکل شوو ځيرنيزو او تخليقي آثارو ته د کوچنيانو ادبيات نومونه کاروم .
د کوچنيانو د ادبياتو له پاره تر اوسه داسي تعريف چي ډيری ورباندي سلا وي، زما له نظره نه دی تير شوی. ديرش کاله مخکي د کوچنيانو د ادبياتو يو تعريف چي ما د ښاغلي سيال کاکړ په حوالـه په خپـل کتاب(د کوچنيانو ادبيات) کي را اخيستی و، د هغه لنډيز داسي دی:
«ښاغلي پروفيسر سيال کاکړ د خپل اثر(د کوشنيانو ادب) کي د کوچنيانو ادب د يوه غربي نقاد(هنري ستيل کوميکن) په حواله داسي تعريفوي: کوشنيان د خپل ادب تعريف تر هر چا په خپله ښه کولای شي. ښه او بد معيار په خپله دوی ټاکي. کوم شی چي تر نظر ښه ورشي، هغه د کوشنيانو د ادب تعريف کي راځي او په ادبياتو کي چي کوم شی تر نظر ښه ور نه شي، هغه د پوهانو په عقيده د کمکيانو د ادب له تعريف ځخه د باندي وزي.»(بهاند آصف، دکوچنيانو ادبيات، د چاپ او خپرونو دولتي کوميټه، کابل، ۱۳۶۶ کال،۳۹ مخ.)
د هنري ستيل کوميکن او سيال کاکړ ځرګندوندوني يو مفهوم را پوهوي، يعني هر هغه څه چي کوچنيان خوښوي، هغه د دوی په ادب کي راځي او هغه څه چي کوچنيان نه خوښوي، د دوی له ادب نه د باندي دي.
د هنري ستيل کوميکن او سيال کاکړ د خبرو او تعريفونو ګډه ځانګړتيا دا ده چي په قاطع ډول د کوچنيانو د ادب تعريف په باب څه نه وايي، بلکي په ضمني ډول وايي چي هر هغه څه چي د کوچنيانو خوښ شول، هغه د دوی ادب دی، هغه څه چي د کوچنيانو له پاره په زړه پوري وي، ښه وي، سمه لار ورته ونښيي، د هغوي هنري تنده او ذوق ارضا کړای شي او په راتلونکي ژوند باندي د دوی باور حاصل کړي، هغه د دوی ادب بلل کيږي.
د دي تعريف يا نورو نظرياتو په رڼا کي چي که په کوم کتاب، شعر يا نثر کي د کوچنيانو په باب څه ويل شوي وي يا د کوچنيانو په ذوق او خوښه برابر وي، نو هغه ته بايد د کوچنيانو د ادبياتو نوم ورکړو، نو په پښتني فولکلوراو مذهبي زدکړو کي يي ريښه پخوانيو وختونو ته رسيږي، خو په پښتو ادب کي بيا موضوع بل ډول ده.
د لومړی برخي پای

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ